

การอธิษฐานของนางปติปฐิกาในธรรมบท*

Self-determination of Lady Pātipūjikā in the Dhammapada

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (วงษ์มณี) และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ
Phrakhru Aphirakchiamongkol (Wongmani) and Phramaha Mit Thitapanyo,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: phrakutuu12@gmail.com

บทคัดย่อ

การอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกาในธรรมบท: การอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกาเป็นไปด้วยความตั้งมั่นยึดมั่นในคุณงามความดีของตนและมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เป็นการอธิษฐานประเภทการอธิษฐานจิตเพื่อประโยชน์ในเบื้องหน้า คือ ขอให้ไปเกิดเป็นนางเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตามเดิม การอธิษฐานนั้นเป็นสัจจาธิษฐาน คือ การตั้งมั่นในสัจจะความดีที่นางได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ตลอดทั้งการช่วยเหลือกิจการงานของพระภิกษุ จาคาธิษฐาน คือ นาง ชอบถวายภัตตาหารและปัจจัยอย่างอื่น ๆ และช่วยเหลืองานพระภิกษุสงฆ์เป็นการเสียสละทั้งทรัพย์สินภายในและทรัพย์สินภายนอก อุปสมาธิษฐาน คือ นางปติปฐิกาทั้งใจมั่นในการอธิษฐานจิตในทุกครั้งที่ตนนั้นได้ทำบุญและมุ่งที่จะอธิษฐานจิตเพื่อที่จะไปเกิดเป็นเทพธิดาในสวรรค์ชั้น ลักษณะของการอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกาเป็นการตั้งใจแน่วแน่ในการบำเพ็ญคุณงามความดีที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติโดยอาศัยอานิสสนันตั้งจิตอธิษฐานเพื่อให้ตนสมหวัง

คำสำคัญ: การอธิษฐาน; นางปติปฐิกา

Abstract

This Article were as follows: the self-determination of Lady Pātipūjikā in the Dhammapada: Pātipūjikā's determinations are based on her commitment to goodness and a clear purpose. It is a type of self-determination for the benefits of the future, namely, to be born as a goddess in the Tāvātimsāheaven as before. Its Cāgā-dhiṭṭhāna-she likes to offer food and other things to monks, which is a sacrifice of both internal and

*ได้รับบทความ: 7 มีนาคม 2566; แก้ไขบทความ: 22 มิถุนายน 2566; ตอรับตีพิมพ์: 28 มิถุนายน 2566

Received: March 7, 2023; Revised: June 22, 2023; Accepted: June 28, 2023

external wealth; Upasamā-dhittihāna-Pātipūjikā was determined to make a wish every time she made merit to become a goddess in the heavens. The nature of her determination is her intention to perform the good deeds to make her wish fulfilled.

Keywords: Self-determination; Lady Pātipūjikā

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนมากมายที่เป็นการส่งเสริมให้คนยึดมั่นในคุณงามความดี ว่าทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้รับผลของกรรมชั่วนั้นอย่างแน่นอน มิได้สอนให้พึ่งพาอาศัยสิ่งที่อยู่นอกกายตน เพราะไม่มีอะไรช่วยให้บุคคลพ้นจากทุกข์ได้นอกจากตัวเราเอง เช่น การอ่อนน้อมให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งช่วยให้พ้นทุกข์ เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ที่จะมียะโรมาช่วยให้เราพ้นทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง นอกจากเราจะลงมือประพฤติปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเอง

ความเป็นจริงแล้วธรรมชาติของมนุษย์นั้นจะทำอะไรก็ตามแต่ย่อมหวังผลตอบแทน ทั้งนี้ก็เพื่อสนองความต้องการของกิเลสตนเอง ซึ่งการกระทำนั้นอาจจะมิทั้งเป็นการกระทำที่เป็นไปในด้านดี และการกระทำที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี ทั้งนี้การกระทำนั้นย่อมส่งผลย้อนคืนกับผู้ที่กระทำ หากการกระทำนั้นเป็นไปในด้านดีก็จะเป็นกุศลกรรม และย่อมส่งผลไปสู่สุคติในชาติปัจจุบันและอนาคต หากการกระทำนั้นเป็นไปในด้านที่ไม่ดีหรือเป็นอกุศลกรรมก็ย่อมส่งผลไปในทางเสื่อมและส่งผลไปในทางอบายภูมิหรือทุกข์ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” (ม.ม. (ไทย) 13/460/273) “คนทำกรรมใดไว้ย่อมเห็นกรรมนั้น โดยมีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรม

เป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งที่อาศัยกรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ดีและเลวต่างกัน” (ม.อ. (ไทย) 14/289/350)

เรื่องของการอธิฐานเป็นเรื่องที่มีมาอย่างช้านาน ถูกสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นวิถีประจำที่ถูกปฏิบัติสืบทอดกันมาในลักษณะของความเชื่อ แม้ว่าปัจจุบันสังคมจะเจริญทางด้านเทคโนโลยี จนกลายเป็นสังคมโลกาภิวัตน์ แต่หลักความเชื่อในเรื่องของการอธิฐาน ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่อยู่ จะสังเกตจากการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น การทำบุญหรือการสร้างกุศลทุกครั้งจะต้องมีการอธิฐานให้ได้ในสิ่งที่ตนมุ่งหวังทุกครั้งไป เป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักของการอธิฐานว่ามีผลจริง แต่ต้องขึ้นอยู่กับหลักของความเป็นไปได้และหลักของกฎแห่งกรรม การอธิฐานจิตที่เป็นกุศloy่อมส่งผลดีแก่ผู้อธิฐาน ซึ่งทุกสิ่งอย่างย่อมมีความสมเหตุสมผล ประกอบด้วยปัจจัยที่สมบูรณ์พร้อมแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในเบื้องต้น คือ ความตั้งใจที่จะทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จ เกิดประโยชน์ในเบื้องหน้า เช่น การตั้งจิตอธิฐานให้เรียนจบปริญญาโทแล้วจะนำความรู้ความสามารถไปพัฒนาประเทศชาติในอนาคตต่อไป เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เป็นการอธิฐานในสิ่งที่ดีงามและทุกคนปฏิบัติตนตามแรงอธิฐานนั้นก็จะทำให้สิ่งที่ดีเกิดขึ้นตามมาและเป็นผลให้การ

พัฒนาสิ่งที่ตั้งมานั้นตามมาด้วยเมื่อคนอธิษฐานว่าจะไม่กระทำความผิดกฎหมายหรืออบายมุขจะร่วมกันถือศีลคุณงามความดีที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสิ่งต่างให้เจริญก้าวหน้าก็จะตามมา (พระราชวิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร), 2522, หน้า 249-250)

การอธิษฐานนางปติปฐิกาสมาสามารถเป็นจริงได้ตามที่นางตั้งความปรารถนาสามารถกลับคืนสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ไปอยู่กับสามีเดิมของนางที่เป็นเทพบุตร การสร้างกุศลให้ถึงพร้อมเพื่อที่จะได้สำเร็จของนาง สามารถที่ถ่ายทอดถึงความตั้งใจที่เป็นกุศลในการที่จะทำให้ตนเองบรรลุในความปรารถนาอันสูงสุด คือ การได้กลับสู่สวรรค์ เป็นการยืนยันหลักการอธิษฐานจิตที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรมที่มีผลเป็นกุศลแก่บุคคลผู้อธิษฐานจิต หลักการนี้สามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไปได้ ในเรื่องของการอธิษฐานจิตแต่ละครั้งนั้นให้คำนึงถึงหลักของเหตุและผลที่ประกอบกันเหตุเช่นไรผลก็เช่นนั้น กฎแห่งกรรมยุติธรรมเสมอ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่น่าเสนอต่อสังคม เพราะเห็นว่าการอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกาสมาสามารถเป็นแรงบันดาลใจให้กับสังคมเพื่อให้บำเพ็ญกุศลได้เป็นอย่างดี

2. การอธิษฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

คำว่า “อธิษฐาน” ในพระวินัยปิฎกส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิกขาบท มีความหมายว่าการตั้งเอาไว้หรือตั้งใจกำหนดเอาไว้ ได้แก่ตั้งใจกำหนดเอาไว้ว่าจะใช้เป็นของประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น ไตรจีวร บาตร ซึ่งมีวิธีอธิษฐานโดยการใช้กายคือมือสัมผัสหรือเปล่งวาจาก็ได้ (วิ.ป. (ไทย) 8/322/216) อีก

ความหมายหนึ่งของคำว่าอธิษฐานที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก คือ การใช้อำนาจจิตเพื่อให้เกิดสิ่งที่ตนปรารถนาขึ้นมาหรือเรียกว่าการแสดงฤทธิ์ความหมายในลักษณะเช่นนี้ ปรากฏอยู่หลายแห่ง เช่น ในอิทธิกถา มีการกล่าวถึงเรื่องฤทธิ์ไว้ 10 อย่าง คือ 1) ฤทธิ์ที่อธิษฐาน 2) ฤทธิ์ที่แสดงได้ต่างๆ 3) ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ 4) ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ 5) ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ 6) ฤทธิ์ของพระอริยะ 7) ฤทธิ์ที่เกิดจากผลกรรม 8) ฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ 9) ฤทธิ์ที่สำเร็จมาจากวิชา 10) ชื่อว่าฤทธิ์ เพราะมีสภาวะสำเร็จด้วยการประกอบโดยชอบในส่วนนั้นๆ เป็นปัจจัย (ช.ป. (ไทย) 31/9/562) อธิษฐานจิตเป็นการตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง, ตั้งจิตปรารถนา, ตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งที่ตนถือว่าศักดิ์สิทธิ์เพื่อผลอย่างใดอย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) อธิษฐานจิตเป็นการตั้งใจให้มันคงต่อสิ่งมุ่งหวัง มีความตั้งใจและการตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว มีเป้าหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอนและดำเนินตามนั้นแน่วแน่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2545, หน้า 239)

ในขณะที่การอธิษฐานระดับบุคคลสามารถพรรณนาออกเป็นประเภทใหญ่ๆ 3 จำพวกตามลำดับ ดังนี้

1. ประเภทพระอรหันต์อธิษฐานพระ

อรหันต์ผู้ทรงคุณสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนาทุกท่าน ครั้นถึงอายุกษัยกาลจะดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานไปนั้น พระอรหันต์ องค์ใดท่านมีใจกรุณาปรารถนาจะให้ผู้คนทั้งหลายเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และต้องการให้เห็นว่า พระบวรพุทธศาสนา ซึ่งประกาศขึ้นโดยองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ มีธรรมวิเศษทรงไว้ซึ่งความมหัศจรรย์ บุคคลที่ได้

บรรลู่ถึงธรรมวิเศษนั้นแล้ว ย่อมจักมีจิตผ่องแผ้ว เป็นพุทธบุตรสุดประเสริฐมหัศจรรย์ เมื่อพระอรหันต์องค์นั้นท่านมีความปรารถนาฉะนี้ ก่อนหน้าที่จักดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานท่านย่อมจักตั้งจิตอธิษฐานเพื่อให้เกิดปาฏิหาริย์ไว้โดยนัยเป็นต้นว่า “ของมีปาฏิหาริย์ที่จิตกาธานคือที่เชิงตะกอนศพแห่งอามาตมาเถิด” ครั้นอธิษฐานด้วยกลาอันเป็นประธานฉะนี้แล้ว ท่านก็จะอธิษฐานเพื่อให้เกิดปาฏิหาริย์อันเป็นอัศจรรย์ต่างๆ สุดแต่ท่านจะปรารถนาให้เห็นปาฏิหาริย์อย่างใด เช่น เมื่อปรารถนาจักให้กเหวระศพของท่านลอยขึ้นไปบนอากาศเพื่อให้คนทั้งหลายได้เห็นเป็นอัศจรรย์ท่านก็จักตั้งจิตอธิษฐานต่อไป โดยนัยว่า “ขอให้ศพแห่งอาตมานี้จะมีปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปบนอากาศอยู่นานจนผู้คนทั้งหลายได้เห็นเป็นอัศจรรย์แล้วจึงกลับมายังพื้นปฐพี” (พระราชนิพนธ์วิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร), 2522, หน้า 246-247) ครั้นอธิษฐานฉะนี้แล้ว พระอรหันต์วิเศษผู้จะดับขันธเข้าสู่ปรินิพพานอันเป็นนิสสรณวิมุตติในบัดเดี๋ยวนี้ ก็จะอธิษฐานบันดาลให้เตโชธาตุบังเกิดเป็นไฟผกาจลูกไฟลงรุ่งโรจน์โชติช่วงเผาไหม้สรีระกายอรหันต์วิเศษนั้นท่านอธิษฐานไว้ทุกประการ (พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร), 2545, หน้า 514)

2. ประเภทเทวดาอธิษฐาน เทวดาสัมมาทิฐิทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นเทพบุตรหรือเทพธิดาบรรดาที่มีน้ำจิตเลื่อมใสรักใคร่ในพระพุทธศาสนามีความเคารพบูชาในองค์พระอรหันต์อริยบุคคลผู้ทรงคุณยิ่งใหญ่เมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นว่าการได้มีโอกาสกระทำสักการบูชาศพแห่งพระอรหันต์ ผู้เข้าถึงนิสสรณวิมุตติในกาลสุดท้าย ย่อมประสบกองบุญอันยากที่จะพึงได้กระทำได้บำเพ็ญ

ทั้งปรารถนาที่จักให้เป็นประโยชน์พระอริยเจ้าองค์ใด ท่านเข้าปรินิพพานโดยมิได้อธิษฐานได้แต่ประการใด ดับขันธปรินิพพานไปเฉยๆ ศพของท่านย่อมปรากฏแก่คนทั้งหลายเหมือนกับศพของคนไปถึงแก่กาลกิริยาตายไปตามธรรมดา ดังนี้ แล้วย่อมเข้าไปกระทำการสักการบูชาศพของพระอรหันต์อริยเจ้านั้น ด้วยเทภุทธิ ครั้นอธิษฐานด้วยกลาอันเป็นประธานฉะนี้แล้วเทวดาสัมมาทิฐินั้นก็จะอธิษฐานเพื่อให้ศพของพระอรหันต์บังเกิดปาฏิหาริย์เป็นอธิษฐานของเทวดาผู้มีใจงามสัมมาทิฐินั้น ฉับพลันศพของพระอรหันต์อริยเจ้าที่เข้าถึงนิสสรณวิมุตติ ในกาลสุดท้าย ก็ย่อมจักเกิดปาฏิหาริย์ไปตามคำอธิษฐานนั้น ซึ่งเมื่อมนุษย์และเทวดาทั้งหลาย ได้ทอดทัศนาการเห็นปาฏิหาริย์นั้นแล้วย่อมจักมีจิตผ่องแผ้วศรัทธาปสันนาการพากันมากระทำการสักการบูชาด้วยความเลื่อมใส อันจะเป็นเหตุให้ได้ประสบกองบุญอันยิ่งใหญ่ สมควรตั้งใจของเทวดาสัมมาทิฐินั้นทุกประการ (พระราชนิพนธ์วิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร, 2522, หน้า 249-250)

3. ประเภทมนุษย์อธิษฐาน มนุษย์สัตบุรุษทั้งหลาย คือ มนุษย์ผู้มีคุณธรรมคนหนึ่งคนใดในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นสุภาพบุรุษหรือสุภาพสตรีก็ตามที่ บรรดาที่มีคุณธรรมในใจได้นามทางศาสนาว่า สัตบุรุษ ซึ่งเป็นชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาปรีชาชาติฉลาดในอุบายประกอบไปด้วยสติปัญญาเมื่อพิจารณาด้วยปัญญาเห็นว่าการที่มนุษย์และเทวดาจักได้มีโอกาสกระทำสักการบูชาบรมศพพระอรหันต์อริยเจ้าทั้งหลายนั้น ย่อมเป็นการยากนักยากหนาทีเดียว หากว่าผู้ใดมีโอกาสได้กระทำสักการบูชาบรมศพพระอรหันต์ผู้ทรงคุณพิเศษแล้ว

ไซรี ผู้นั้นก็จักได้ประสบกองบุญใหญ่อันเป็นมหาลาภโดยมิต้องสงสัยพิจารณาไปด้วยฉนี้แล้ว ครั้นได้ทราบวาทะพระอรหันต์ผู้มีจิตผ่องแผ้วบริสุทธิ์องค์ใดท่านดับขันเข้าปรินิพพานไปโดยมิได้อธิษฐานไว้สัตบุรุษผู้มีใจงาม ซึ่งมีความเคารพเลื่อมใสในองค์พระอรหันต์เป็นนักหนา ย่อมถือเป็นเครื่องสักการบูชาคือของหอม รูปเทียน ดอกไม้ สิ่งใดสิ่งหนึ่งตามแต่จะหาได้เข้าไปไว้ศพระอรหันต์องค์นั้น กระทำการสักการบูชาด้วยความระอย่างสูงสุดแล้วเอาวัตถุสิ่งของเครื่องบูชาวางไว้ที่ประดิษฐานศพแล้วสำรวมจิตอธิษฐาน (พระราชนิพนธ์วิสุทธิโสภณ (วิลาส ญาณวโร, 2522, หน้า 249-250)

จะเห็นได้ว่า ประเภทของการอธิษฐานแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ การอธิษฐานของพระอรหันต์ การอธิษฐานของเทวดา และการอธิษฐานของมนุษย์ ในการอธิษฐานนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเบื้องต้น คือ กระทำด้วยความตั้งใจให้เกิดความดีงามและตั้งมั่นในความดี ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือ เป็นการตั้งจิตอธิษฐานให้ตนเองประสบผลสำเร็จและเมื่อสำเร็จแล้วจะช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากกว่า และประโยชน์สูงสุด คือ ให้ตนนั้นได้เกิดปัญญาญาณและบรรลुरूจีแจ้งซึ่ง มรรคผล และนิพพานทั้งในภพนี้หรือในภพหน้า

หลักการความสำคัญในการจำแนกอธิษฐานออกเป็นสี่ประการดังที่ปรากฏ ในสังคิตติสูตรที่มหินทปาลิกวรรค ความว่า “อธิษฐานมีสี่อย่าง คือ 1) ปัญญาอธิษฐาน อธิษฐาน คือ ปัญญาที่มีความรู้ชัดเจน 2) สัจจาธิษฐาน อธิษฐาน คือ สัจจะ 3) จาคาธิษฐาน อธิษฐาน คือ จาคะ 4) อุปสมาธิ

ฐาน อธิษฐาน คือ อุปสมะวน (ที.ปา. (ไทย) 11/254/187) ในชาตุวิภังคสูตร กล่าวถึงธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจความว่า “คนเรานี้มีธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจสี่ประการคือมีปัญญาเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจ มีสัจจะเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจ มีจาคะเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจ มีอุปสมะเป็นธรรมควรตั้งไว้ในใจ” (ม.อุป. (ไทย) 14/682/329) องค์ประกอบของการอธิษฐานความว่าพระมหาบุรุษอธิษฐานความเป็นผู้ไม่โกรธไว้ และได้ให้ทานคือผ้าเป็นอันมาก ล้วนแต่มีเนื้อละเอียดและมีสีดี เป็นผู้ดำรงอยู่ในภพก่อนๆ ทรงเสียสละเหมือนฝนตกทั่วแผ่นดิน ครั้นทรงทำกุศลกรรมนั้นแล้ว จิตจากมนุษย์โลกเข้าถึงเทวโลกเสวยวิบาก อันเป็นผลกรรมที่ทำไว้ดี มีพระฉวีเปรียบด้วยทอง ดุจพระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าสุรเทวดา ย่อมลบล้นอยู่ในเทวโลกถ้าเสด็จครองเรือนยังไม่ประสงค์ที่จะทรงผนวช ก็ทรงทรงปกครองแผ่นดินใหญ่ ทรงได้เฉพาะซึ่งสัตตตรณะ และความเป็นผู้มีพระฉวีสะอาดละเอียดงามลบล้นประชุมชนในโลกนี้ ถ้าเข้าถึงบรรพชา ก็ทรงทรงได้ซึ่งผ้าสำหรับทรงครอง เป็นผ้าเครื่องนุ่งห่มอย่างดี และเสวยผลกรรมที่เป็นประโยชน์ดีที่ทรงทำไว้ในภพก่อน ความหมดสิ้นแห่งผลกรรมที่พระองค์ทำแล้วหาไม่มี (ที.ปา. (ไทย) 11/149/125)

จะเห็นได้ว่า การอธิษฐานเป็นการตั้งใจตั้งมั่นด้วยการกำหนดจิตของตนเพื่อปรารถนาให้ตนนั้นบรรลुरूเป้าหมายที่ตนต้องการ โดยกระทำอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหวจนคำอธิษฐานของตนนั้นได้สำเร็จดังที่ตนนั้นปรารถนา ดังพระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า คือทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน

เมตตา อุเบกขา การที่จะนำอธิษฐานบารมีมาใช้ อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งแต่ละชาติจะต้องมีการ อธิษฐานควบคู่ไปด้วยเพื่อให้เกิดผลตามที่ได้ตั้งใจ พิจารณาไว้โดยองค์ประกอบของการอธิษฐาน 4 อย่าง คือ ปัญญาที่มีความรู้ชัดเจนจะจาจะ อธิษฐาน

3. การอธิษฐานของนางปติปุชิกาในธรรมบท

นางปติปุชิกาผู้เป็นอุปสรรที่เป้นเคย เทพธิดาเป็นภรรยาคนหนึ่งของมัลลิกะเทพบุตร ที่จุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์ นางปติปุชิกามาเกิดใน กรุงสาวัตถี นางแต่งงานเมื่ออายุ 16 ปี และมีบุตร 4 คน นางเป็นหญิงที่มีคุณธรรมใจบุญใจกุศล ชอบ ถวายภัตตาหารและปัจจัยอย่างอื่น ๆ แก่พระภิกษุ สงฆ์นางมักจะเข้าไปในวัดและช่วยทำความสะอาด บริเวณวัด ตักน้ำใส่ตุ่มทำหน้าที่ให้บริการแก่พระ ภิกษุสงฆ์นางมีพรสวรรค์พิเศษที่ติดตัวมาแต่กำเนิด อย่างหนึ่งคือสามารถระลึกชาติได้ว่า ในชาติก่อน นางเคยเป็นนางเทพธิดาเป็นภรรยาคนหนึ่งของ มัลลิกะเทพบุตร ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นางระลึก ได้ว่านางจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เมื่อนางเทพธิดา ผู้เป็นบริวารของเทพองค์ดังกล่าวมาเพียวกัณอยู่ใน สวรรค์และสนุกสนานอยู่กับการหักกิ่งไม้และเด็ด ดอกไม้ เป็นต้นดังนั้นทุกครั้งที่นางถวายทานแก่ พระภิกษุสงฆ์นางก็ได้อธิษฐานจิตขอให้ไปเกิดเป็น นางเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้กลับไป เป็นภรรยาของมัลลิกะเทพบุตรอดีตสามีของนาง ดังเดิม (ข.ธ. (ไทย) 25/48-50/42)

วันหนึ่ง นางปติปุชิกาเจ็บหนักและได้เสียชีวิตในเย็นวันเดียวกันนั่นเอง เพราะเหตุที่นางได้ตั้ง

ความปรารถนาไว้อย่างมั่นคง กฎแห่งกรรมจึงส่งผล ในช่วงขณะจุติจิตให้นางไปเกิดเป็นนางเทพธิดาใน สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในฐานะเป็นภรรยาของเทพบุตร มัลลิกะ แต่ด้วยเหตุที่มีเวลาของทั้งสองโลกแตกต่างกัน กล่าวคือหนึ่งร้อยปีในโลกมนุษย์เท่ากับวัน หนึ่งของโลกสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ดังนั้น มัลลิกะ เทพบุตรและนางเทพธิดาผู้เป็นภรรยาทั้งหลายจึง ยังคงสนุกสนานกันอยู่ในสวนแห่งเดิมนั่นเองและ นางปติปุชิกา ซึ่งจุติลงมาเกิดเป็นมนุษย์เป็นเวลา นานตามมิติแห่งกาลเวลาของโลกมนุษย์จึงหายไป จากสวนสวรรค์เพียงชั่วครู่เท่านั้นเองทั้งนี้เพราะว่า เวลา 100 ปี ของโลกมนุษย์เท่ากับวันหนึ่งคืน หนึ่งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หนึ่ง เดือนมี 30 วัน และหนึ่งปีมี 12 เดือน เหมือนใน โลกมนุษย์ แต่ทว่าอายุขัยของเทวดาในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์เท่ากับ 1000 ปีทิพย์ ซึ่งเมื่อคำนวณแล้ว อายุขัยของเทวดาพวกนี้ยืนยาวเท่ากับ 3 โทก 6 ล้านปีของโลกมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เมื่อนางกลับไป เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อีกครั้งหนึ่งมัลลิกะเทพ บุตรจึงถามนางว่า นางหายไปไหนมาตั้งแต่เมื่อเข้า นี้นางได้บอกกับมัลลิกะเทพบุตรว่านางจุติจาก สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ไปถือกำเนิดในโลกมนุษย์ได้ แต่งงานกับชายผู้หนึ่ง ให้กำเนิดบุตรจำนวน 4 คน และได้ตายจากโลกมนุษย์กลับมาเกิดบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์อีกครั้งหนึ่ง (ข.ธ. (ไทย) 25/48-50/42)

เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ทราบข่าวการเสียชีวิต ของนางปติปุชิกามีความอาลัยอาวรณ์ในคุณความ ดีของนางที่เป็นพระภิกษุปุณณก็ถึงกับหลั่งน้ำตา ออกมาได้ไปเฝ้าพระศาสดาแล้วกราบทูลว่านางปติ ปุชิกา ซึ่งเคยถวายภัตตาหารแก่พวกท่านในตอน

เข้าๆ ได้เสียชีวิตไปเมื่อตอนเย็นวันนี้เอง “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสิกาชื่อปติปฐิกา เมื่อทำบุญให้ทานก็มักจะตั้งความปรารถนาให้ได้ไปอยู่กับสามี บัดนี้นางเสียชีวิตแล้วไปเกิด ณ ที่ไหน” พระศาสดาได้ตรัสกับภิกษุเหล่านั้นว่านางได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์อยู่ร่วมกับสามีเดิมของนางซึ่งเป็นเทพบุตรอยู่ที่นั่นแล้วและได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลายสั้นยิ่งนัก (เมื่อเทียบกับชีวิตของสัตว์ในโลกรวมแล้ว) พวกเขายังไม่เฝ้าในวัฏฏกรรมและกิเลสของพวกตนก็จะตกอยู่ในอำนาจของพระยามัจจุราช ที่จะมาอุคคร่าเอาตัวไปแม้จะคร่ำครวญขอหรืออย่างไรก็ไม่สามารถรอดพ้นได้แต่สำหรับคนที่ไม่ลุ่มหลงอยู่ในกิเลสและวัฏฏกรรมก็จะไม่ตกอยู่ในอำนาจของพระยามัจจุราชหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร (ข.ธ. (ไทย) 25/48-50/42)

การอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกานั้นเป็นการตั้งมั่นยึดมั่นในความปรารถนา อีกทั้งงานเป็นคนที่มีความตั้งมั่นในคุณงามความดีของตนและมีเป้าหมายที่ชัดเจนว่า นางนั้นได้ปรารถนาที่จะไปจุติเกิดเป็นนางเทพธิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และอยู่ร่วมกับสามีเดิมของนางซึ่งเป็นเทพบุตรตามเดิม จึงกลายเป็นจริงตามที่นางได้ตั้งจิตอธิษฐานไว้

4. สรุป

การอธิษฐานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา: เป็นการตั้งใจตั้งมั่นด้วยการกำหนดจิตของตนเพื่อปรารถนาให้ตนนั้นบรรลุเป้าหมายที่ตนต้องการ โดยกระทำอย่างมั่นคงไม่หวั่นไหวจนคำอธิษฐานของตนนั้นได้สำเร็จดังที่ตนนั้นปรารถนา แบ่งออก

เป็น 3 ประเภท คือ การอธิษฐานของพระอรหันต์ การอธิษฐานของเทวดา และการอธิษฐานของมนุษย์ ในการอธิษฐานนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในเบื้องต้น คือ กระทำด้วยความตั้งใจให้เกิดความตั้งมั่นและตั้งมั่นในความดี ประโยชน์ในเบื้องหน้า คือ เป็นการตั้งจิตอธิษฐานให้ตนเองประสบผลสำเร็จและเมื่อสำเร็จแล้วจะช่วยเหลือผู้ที่ทุกข์ยากกว่า และประโยชน์สูงสุด คือ ให้ตนนั้นได้เกิดปัญญาญาณและบรรลุรู้แจ้ง ซึ่งมรรคผล และนิพพานทั้งในภพนี้หรือในภพหน้าการอธิษฐานนั้นยังจัดเป็นหนึ่งในบารมีสิบที่พระโพธิสัตว์ต้องบำเพ็ญเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า คือ ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา การที่จะนำอธิษฐานบารมีมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งแต่ละชาติจะต้องมีการอธิษฐานควบคู่ไปด้วยเพื่อให้เกิดผลตามที่ได้ตั้งใจปรารถนาไว้

การอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกาในธรรมบท: นางปติปฐิกาอยู่ที่กรุงสวตถินางแต่งงานเมื่ออายุ 16 ปี และมีบุตร 4 คน นางเป็นหญิงที่มีคุณธรรมใจบุญใจกุศล ชอบถวายภัตตาหารและปัจจัยอย่างอื่นๆ แก่พระภิกษุสงฆ์นางมักจะเข้าไปในวัดและช่วยทำความสะอาดบริเวณวัด ตักน้ำใส่ตุ่มทำหน้าที่ให้บริการแก่พระภิกษุสงฆ์นางมีพรสวรรค์พิเศษที่ติดตัวมาแต่กำเนิดอย่างหนึ่งคือสามารถระลึกชาติได้ว่า ในชาติก่อนนางเคยเป็นนางเทพธิดาเป็นภรรยาคนหนึ่งของมาลาภารีเทพบุตร ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นางระลึกได้ว่านางจุติจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อนางเทพธิดาผู้เป็นบริวารของเทพองค์ดังกล่าวมาเที่ยวกันอยู่ในสวนและสนุกสนานอยู่กับการหักกิ่งไม้และเด็ดดอกไม้

เป็นต้น ดังนั้น ทุกครั้งที่นางถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ นางก็ได้อธิษฐานจิตขอให้ไปเกิดเป็นนางเทพธิดา ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้กลับไปเป็นภรรยาของ มาลาภารีเทพบุตรอดีตสามีของนางดังเดิม

จึงเห็นได้ว่า การอธิษฐานในคัมภีร์ พระพุทธศาสนา เป็นการบำเพ็ญเพียรและบำเพ็ญ บารมีเพื่อให้เกิดประโยชน์อันสูงสุด กรณีของนาง ปติปฐิกาเป็นการอธิษฐานจิตที่จุดหมายที่กลับไป เกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และอยู่ร่วมกับสามีเดิม ของนางที่เป็นเทพบุตรตามเดิมเป็นการอธิษฐาน การกลับชาติมาเกิด ซึ่งเป็นการอธิษฐานยังเวียน วายตายเกิดซึ่งยังไม่เป็นการอธิษฐานแบบความ หลุดพ้นจากสังสารวัฏ เป็นไปด้วยความตั้งมั่นยึด มั่นในคุณงามความดีของตนและมีวัตถุประสงค์ที่ ชัดเจนว่า นางนั้นได้ปรารถนาที่จะไปจุติเกิดเป็น นางเทพธิดา

ประเภทการอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกานั้น เป็นการอธิษฐานจิตเพื่อประโยชน์ในเบื้องต้น คือ ขอให้ไปเกิดเป็นนางเทพธิดาในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์และได้กลับไปเป็นภรรยาของมาลาภารี เทพบุตรอดีตสามีของนางดังเดิม องค์ประกอบ การอธิษฐานจิตของนางปติปฐิกานั้นมีองค์ประกอบ 4 อย่าง คือ

1. ปัญญาธิฐาน คือนางปติปฐิกานั้น เป็นผู้ที่มีความฉลาดที่คุณธรรม ตลอดทั้งมี พรสวรรค์ที่สามารถระลึกชาติ ว่าก่อนที่นางจะได้ มาเกิดเป็นมนุษย์นั้นได้เกิดเป็นเทพธิดามาก่อน จึงทำให้นางได้เห็นความไม่ยั่งยืนของสังขาร และ ทำให้นางนั้นตั้งใจที่จะทำบุญถวายทานแด่พระ ภิกษุสงฆ์ ตลอดทั้งระลึกถึงอานิสงส์ที่ตนได้ทำทาน

นั้น แล้วนางปติปฐิกาจึงได้อธิษฐานจิตเพื่อที่จะขอ ให้ตนนั้นกลับไปจุติเกิดเป็นเทพธิดาเป็นภรรยาคน หนึ่งของมาลาภารีเทพบุตรอีกตามเดิม

สังคมไทยปัจจุบันนี้มีการปลูกฝังในเรื่อง ของกรรมและผลของกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาและ ส่งผลให้เกิดการกระทำที่สืบทอดกันมา คือ หลังจากที่ได้ทำความดีแล้วก็จะตั้งจิตอธิษฐานด้วย การกรวดน้ำบ้าง หรือการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลบ้าง ซึ่งถือว่าการใช้หลักความคิดในเรื่องของการใช้ ปัญญาในการพิจารณาถึงประโยชน์ของการทำบุญ หรือมีปัญญามองเห็นถึงอานิสงส์ของการทำบุญใน พระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน

2. สัจจาธิฐาน คือ การตั้งมั่นในสัจจะ ความดีที่นางได้ทำนุบำรุงพระพุทธศานานางถวาย ทานแก่พระภิกษุสงฆ์ ตลอดทั้งการช่วยเหลือ กิจการงานของพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งในทุกครั้งที่นางได้ กระทำความดีนั้น นางจะได้ตั้งสัจจะอธิษฐานจิต เพื่อให้ตนนั้นไปเกิดเป็นนางเทพธิดาในสวรรค์ชั้น ดาวดึงส์ด้วยความตั้งมั่นไม่หวั่นไหวหรือเปลี่ยนแปลงคำอธิษฐาน

หากเปรียบเทียบการอธิษฐานของนาง ปติปฐิกากับสังคมไทยปัจจุบันในเรื่องของการตั้ง สัจจะอธิษฐานก็ยังถือว่ายังมีปรากฏชัดอยู่เช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น การตั้งสัจจะเพื่อที่จะปฏิบัติธรรม ของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมในสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ว่าจะปิดวาจาเป็นเวลา 7 วัน หรือ 1 เดือนเป็นต้น ซึ่งเป็นการตั้งสัจจะเพื่อที่จะกระทำความดีเพื่อให้ เกิดประโยชน์อันสูงสุดแก่ตนเอง แต่มีเป้าหมายที่ แตกต่างกันไป คือ นางปติปฐิกาอาจจะ

เป้าหมายเพียงเพื่อที่จะไปเกิดในสวรรค์เหมือนเดิม แต่ในกลุ่มผู้ปฏิบัตินั้นจะตั้งจิตอธิษฐานไปเพื่อการหลุดพ้นจากกิเลสให้ได้มากที่สุด

3. จาคาอธิษฐาน คือ นางเป็นหญิงที่มีคุณธรรมใจบุญใจกุศล ชอบถวายภัตตาหารและปัจจัยอย่างอื่น ๆ แก่พระภิกษุสงฆ์นางมักจะเข้าไปในวัดและช่วยทำความสะอาดบริเวณวัด ตักน้ำใส่ตุ่มทำหน้าที่ให้บริการแก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นการเสียสละทั้งทรัพย์ภายนอกและทรัพย์ภายในเพื่อทำคุณงามความดีต่อพระพุทธศาสนา ก่อนที่จะระลึกถึงคุณงามความดีของตนและตั้งจิตอธิษฐานและปัจจุบันนั้นสิ่งที่เด่นชัดที่สุดในพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน คือ เรื่องความเสียสละเนื่องจากคนไทยนั้นส่วนใหญ่มีเมตตา กรุณาต่อกันเป็นอย่างมาก ซึ่งจะเห็นได้ชัดในเรื่องของการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยในประเทศอยู่เป็นประจำ เช่น น้ำท่วม ไฟไหม้ หรือภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น ตลอดทั้งยังมีการทำบุญเพื่อที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นประจำด้วยการบริจาคทานทั้งในเรื่องของปัจจัยสี่แก่พระภิกษุสงฆ์ หรือการบริจาคทรัพย์เพื่อที่จะช่วยบูรณะปฏิสังขรวัด โดยการบริจาคทานนั้นถือว่าเป็นการเสียสละเพื่อให้เกิดการอธิษฐานตามมาถึงผลบุญที่ตนเองทำซึ่งจะมุ่งไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในภายภาคหน้า

4. อุปสมาธิฐาน คือ นางปฏิบัติที่ตั้งใจมั่นในการอธิษฐานจิตในทุกครั้งที่ตนนั้นได้ทำบุญและมุ่งที่จะอธิษฐานจิตเพื่อที่จะไปเกิดเป็นเทพิดา นางเทพิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้กลับไปเป็นภรรยาของมัลลการีเทพบุตรอดีตสามีของนาง

ดังเดิม หลังจากที่ได้เสียชีวิตจากโลกนี้ไปแล้ว ซึ่งจากการอธิษฐานจิตของนางที่ทำความแน่วแน่นคงไม่หวั่นไหวทำให้ผลกรรมดีที่นางได้กระทำนั้นส่งผลให้นางปฏิบัติบูชาการได้กลับไปเกิดเทพเทิดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ตามเดิม การอธิษฐานในด้านของอุปสมาธิฐานในสังคมไทยปัจจุบันก็ยังคงมีปรากฏอยู่เช่นกัน ยกตัวอย่าง เช่น การที่พุทธศาสนิกชนได้มาปฏิบัติธรรมหรือได้มาสวดมนต์ในช่วงเข้าพรรษาทั้งนี้ย่อมเป็นบ่อให้เกิดสมาธิที่ทำให้เกิดความตั้งมั่นของจิตของตนให้สงบและเกิดปัญญาสามารถพิจารณาเห็นถึงความเป็นจริงได้

ลักษณะของการอธิษฐานจิตของนางปฏิบัติเป็นการตั้งจิตอธิษฐานที่มีความตั้งใจแน่วแน่ในการบำเพ็ญคุณงามความดีที่ตนได้ประพฤติปฏิบัติด้วยการถวายภัตตาหารตลอดทั้งการช่วยเหลือกิจการให้แก่พระภิกษุสงฆ์ด้วยความตั้งมั่น มีความมุ่งมั่นที่จะไปเกิดเป็นนางเทพิดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และได้กลับไปเป็นภรรยาของมัลลการีเทพบุตรอดีตสามีของนางดังเดิม โดยไม่ยอมเสียความตั้งใจในสิ่งที่ตนได้อธิษฐานจิต จนตนนั้นได้เสียชีวิตและได้ไปจุติเกิดตามที่นางได้ตั้งจิตอธิษฐานไว้

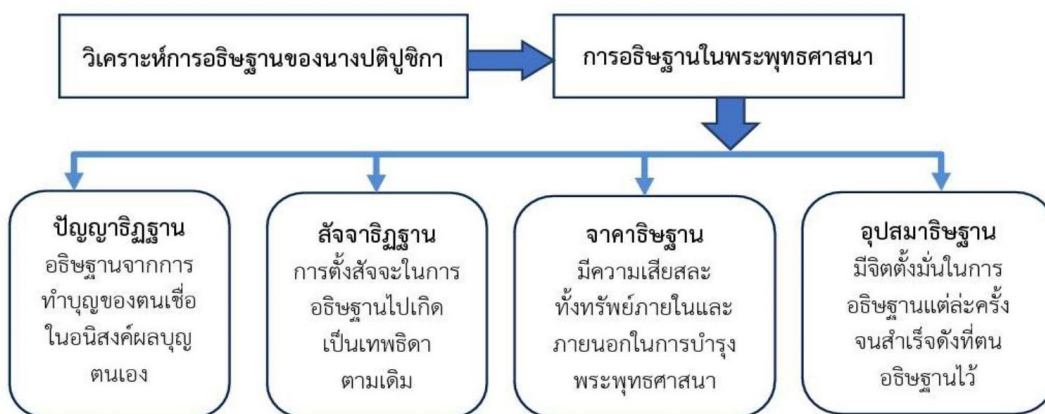
5. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาเรื่องการอธิษฐานของนางปฏิบัติในธรรมบทนั้น เป็นการอธิษฐานจิตของนางปฏิบัติเป็นการตั้งจิตอธิษฐานที่มีความตั้งใจแน่วแน่ในการบำเพ็ญคุณงามความดี มีการถวายภัตตาหารพระภิกษุสงฆ์ตลอดทั้งการช่วยเหลือกิจการทางสังคม เป็นจาคาอธิษฐาน ซึ่งถือว่าเป็น

เป็นการเสียสละ ทั้งทรัพย์สินภายนอกและทรัพย์สินภายใน เพื่อทำคุณงามความดีต่อพระพุทธศาสนา ก่อนที่จะระลึกถึงคุณงามความดีของตนและตั้งใจ

อธิษฐานและปัจจุบันนั้น สิ่งที่น่าสนใจที่สุดในพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยปัจจุบัน และผู้เขียนได้สรุปเป็นองค์ความรู้ได้ ตามแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2545). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร). (2545). *วิมุตติรัตนมาลี เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- พระราชวิสุทธินิสัย (วิลาส ญาณวโร). (2522). *วิมุตติรัตนมาลี เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2561). *อรรถกถาภาษาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค.